

UXÍO NOVONEYRA: O ANDAR DA ETERNIDADE

Manuel Rivas Barrós

*Todo o que pasou o meu pobo, pasoume a min.
Todo o que pasou o home, pasoume a min.*

Así falou Uxío Novoneyra, a quen hoxe lembramos na terra na que el fixo que pousase a esfera para ser un centro do universo. O Courel, Galicia, a estrela do luceiro, os círculos todos do cosmos estaban aí, mais alguén tiña de termar, tiña de lindar, tiña de chamar polo soño da esfera para que pousase aquí. E facer do Courel a un tempo un escenario e un miradoiro sen paredes. Así que, por mor d'Os Eidos, dese primeiro círculo poético Uxío Novoneyra, podemos dicir que o Courel, como a Cumbria dos poetas lakistas, está no mapa dos espazos elixidos onde se encarnou con máis intensidade o que Luís Pimentel denominou “a maior milagre do mundo”. A poesía. Ese intre extraordinario, senti-pensante, no que a boca da humanidade enxamea e transmite de xeracións a xeracións verdades inexplicábeis por outros medios, verdades só visíbeis pola fiestra onde se tecen os “fius da auga” cos “fius do soño”. Aí onde o Cantar dos Cantares proclama con ledicia: “Chegado é o tempo da canción”. E en Uxío, “a canción moula leloula”. Mais tamén na estremeira da dor, César Vallejo di en Poemas Humanos: “Morreu a miña eternidade e estou a velala”. En Novoneyra, a eternidade aínda ten de andar, pois na bisbarra universal ten a tarefa do descoñecido: “Vaise vaise / o camiño d'aire do aire polo aire / camiñando cara a un sitio aonde nunca foi nadie...”.

Estando onde tiña os libros, a Wordsworth, o romántico inglés, preguntáronlle se aquel era o seu estudo. E el dixo: “O meu estudo está ao ar libre”. Ese foi o estudo de Novoneyra, estivese onde estivese. A poesía, toda verdadeira literatura, ou anda as ceibas ou non anda. Novoneyra andaba ás ceibas. A liberdade era a súa xenética. A poesía necesita e produce ao tempo ar libre. A escrita non pode ser subalterna, non pode ser propaganda, non pode ser dócil. Onde está el crea un viveiro de “soños teimosos”, un obradoiro de valumbos e silencios, de estrelamos, iso que chama con gran intención un “centro alucinado”. Teimo en lembrar a elexía perdida escrita a alta noite /cando calquer sitio é centro alucinado, di Novoneyra na extraordinaria elexía escrita cando morre Luís Seoane, a quen chama “lanza ponteira”, unha imaxe medieval que nos remite ao espírito vangardista. O efecto punzante de toda obra artística que non queira ser estupefaciente ou decorativa. Mesmo os que teñen máis aparencia de tradición, todos os seus poemas son estrelamos, revolucións sensoriais.

A idea de centro alucinado ten este carácter de lugar de visión e de comunión, traspasando as lindes convencionais. É o maxín pondo en conexión os sentidos interiores e exteriores, como o tacto ou a memoria, como cando na casa ao limpar as lacenas faille dicir: “Ando a tocar as maos aos antepasados”. Ese lugar é o da máxima receptividade, a absoluta xenerosidade dos sentidos. Virxina Wolf dicía que se sentía como alguén sen pel, que todo lle mancaba. *Skinless*. Tamén Novoneyra tiña esa sensibilidade. Tiña todos os sentidos aleutos, sen obturador, á espreita. Para o pasado e o presente, para o día e a noite, para o amor e a morte. Paras as voces todas. As “voces baixas” da terra e as “voces baixas” da historia. Semella que os poemas pousan nel. Dalgún xeito Novoneyra era esperado na terra. Esperado para dar forma á natureza, esperado para nomear, esperado para o refulxir. Esa é a cor da da esperanza, o refulxir. E así o poeta é custodia do sentido das palabras. Era el o lobo, ese lobo que leva “a sombra da noite na boca”, era o camiño, o camiño que anda “sen levar outra compañía / que a gran presenza do ceo / sobre silencio da braña”, el era o vento, era a neve que protexía o seu segredo “tornándose aínda máis calada”. El era o obradoiro, a táboa de cera, a lousa onde a esperanza da terra, a enerxía alternativa da seiva, tiña onde re-escibir e re-existir. E el era tamén Vietnam, os nenos que sufrían o horror do bombardeo químico. E era quen escribía unha das máis breves e fermosas oracións fúnebres de Galicia, a dedicada a Amador Rey e Daniel Niebla, os dous obreiros de Ferrol asasinados nunha manifestación, ás oito da mañá, o 10 de marzo de 1972:

Erguéstesvos cedo aquel día/o costume do traballo / mañá cediño pra facernos ca vosa morte.

*Todo o que pasou o meu pobo, pasoume a min.
 Todo o que pasou o home, pasoume a min.*

Pódese intentar expresar o mesmo, mais é moi difícil a forza de auténtico aforismo, de imperativo moral, que ten esa declaración de Novoneyra.

E podía engadir con todo sentido:

Todo o que pasou a terra, pasoume a min.

Aí están os círculos todos da paixón. Paixón que quer dicir partillar a dor. Que quer dicir fraternidade. Cos pobos e cos seres humanos privados de liberdade. Mais unha fraternidade que se estende de xeito profético á natureza, á terra maltratada, á violencia catastral, do que aquí tamén no Courel temos algúns exemplos. E aínda hai outro círculo de fraternidade. A relación amorosa coa lingua galega, coas palabras feridas, tamén afectadas pola depredación e a ameaza dalgúns herbicidas e pesticidas. El demostrou de xeito mestral que o máis fermoso libro de Galicia é o manuscrito da terra, ese infindo poema que entrelaza topónimos, hidrónimos e antropónimos. E foi quen nun verso de conter toda a información esencial sobre a emigración e a linguagalega: Que é o galego? E di Uxío: A fala na que máis se dixo “adeus”.

Mais hoxe hai un país consciente, de Caurel a Compostela, que vai termar da lingua con intelixencia, sensibilidade e valor. Penso que hoxe é o día axeitado para que dunha punta a outra do país escoitemos a lucidez con que formulou Novoneyra esta cuestión da supervivencia da lingua: “Todos somos galegos e todos temos responsabilidades como tales galegos, i esas responsabilidades van máis aló dos das ideoloxías, das premisas do propio partido. Responden a algo máis profundo. E non valen medias tintas. Hai que estar, si ou non, con Galicia. E non se pode dicir que se está con Galicia cando non se sente a responsabilidade da pervivencia da nosa lingua como meta primordial”.

Temos os seus poemas, as súas palabras, a agromar, a reviritar, a sementar e levedar no humus da memoria da terra, mais tamén podemos oílo como a banda sonora desa saudade do futuro, a voz dunha melancolía activa que non se deixa achantar pola apisoadora da historia. No salmo bíblico dise *Aures habent et non audient*. Teñen oídos e non oen. Ou non queren oír. Nós si que podemos oír a Uxío. A boca ecolóxica da lingua. Sentimos o aura xerminar das palabras. O país do desexo. Verbívoro. A partitura de Galicia, a biodiversidade, a natureza, xa non se pode entender sen o son de Novoneyra.

Protéxenos a súa voz. E hoxe, en todos os recantos do país, deberíamos evocar o brinde que tanto lle praciá: “Levantemos as copas até sacalas por riba do tempo pois estamos soñando!”.

O Courel, 17 de maio de 2010